

Televizyonun Teknik Gelişimi ve Tanımlanmasının Türkiye’deki Yansımaları:1930’larda Televizyonu Tanıma Çabaları

Reflections of Television’s Technical Development and Identification in Turkey:
Efforts to Understand Television in the 1930s

Süleyman İLASLAN*

Öz

Televizyonun icadı ve teknik gelişimini tamamlayarak gündelik hayatta yer almaya başlaması uzun bir tarihsel süreci kapsamaktadır. Bu sürece en az bunlar kadar uzun süren onu anlamlandırma ve sosyal-kültürel hayatta konumlandırma çabaları eşlik etmiştir. Televizyonun kamusal söylemde yer alışı gündelik hayatın temel bir unsuru olarak kabul görmesinden ve yaygınlaşmasından çok önce gerçekleşmiştir. Televizyon hakkındaki söylemler yalnızca onu keşfeden ülkelerle sınırlı kalmamış, diğer ülkelere de yayılmıştır. Özellikle gelişmiş Batılı ülkelerden yayılan bu televizyon söylemi 1930’lu yıllarda Türkiye’de de karşılık bulmuştur. Bu yıllarda gazetelerde televizyonun gelişimi konusundaki haberlerin ve köşe yazılarının ortaya çıkışı bu yeni iletişim teknolojisine duyulan ilgiyi ortaya koymaktadır. Bu çalışmada televizyona dair gelişmelerin Türkiye’de 1920’li yılların sonlarından 1940’lı yıllara kadar olan süreçte kamusal söylemde kendisine nasıl yer bulduğuna odaklanılmaktadır. Televizyonu anlamlandırma biçiminin bu tekniği keşfeden ve geliştiren öncü ülkelerdeki hâkim televizyon söyleminden ve anlamlandırma biçiminden nasıl etkilendiği incelenmektedir. Bu çerçevede, televizyona dair söylemler üzerinden bir zihniyetler tarihi çalışması gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın temel veri kaynaklarını ele alınan dönemdeki gazete arşivleri oluşturmaktadır. Milli Kütüphane’nin dijital süreli yayın arşivi “televizyon” anahtar kelimesiyle taranarak *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye*, *Kurun*, *Ulus* ve *Vakit* gibi gazetelerden ulaşılan haber ve köşe yazıları üzerinden bu yeni teknoloji ve iletişim biçimine dair dönemin kamusal söylemi nitel bir yorumlama temelinde tarihsel olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, yeni bir iletişim teknolojisinin tanımlanmasının dönemin toplumsal koşulları ve mevcut iletişim biçimleri bağlamında gerçekleştirildiği görülmüştür. Ayrıca, Türkiye’de televizyonu

* Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Elazığ, TÜRKİYE
suleyman.ilaslan@gmail.com ORCID: 0000-0003-4030-5100

anlamlandırmada bu yeni iletişim teknolojisi ve biçimine dair uluslararası söylem de temel bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Teknoloji, Televizyon, Yayıncılık, Toplumsal-Kültürel Hayat.

Abstract

The invention of television and its integration to daily life by completing its technical progression covers a long historical period. This period is accompanied by efforts to understand television and position it into social and cultural life. Discourses about television was not only limited to Western countries that discovered this device, but also spread to others, such as Turkey in the 1930s. The intensity of the news and columns on the development of television in newspapers during the 1930s points at the interest in this new communication technology. In this regard, this article focuses on how television was established in the public discourse in Turkey from the late 1920s to 1940s. For this purpose, this article analyzes how the identification of television in public discourse is influenced by the dominant television discourse in the countries that pioneered the invention and the development of this new technology. In terms of methodology, this article conducts a history of mentalities approach on the discourses about television, based on the period's newspaper archives. By an archival research focused on the keyword "television" in the National Library's digital archives through newspapers such as *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye*, *Kurun*, *Ulus ve Vakit*, the public discourse on television in the 1930s is analyzed by a qualitative approach. As a result of the research, it has been observed that the identification of a new communication technology was realized in the context of the social conditions and the existing communication forms of the period. In addition, the international discourse on this new communication technology and form also played a fundamental role in making sense of television in Turkey.

Keywords: Communication, Technology, Television, Broadcasting, Social-Cultural Life.

Giriş

Yirminci yüzyıl toplumların yaşam biçimleri ile kültürel deneyimlerinin köklü ve hızlı bir biçimde değişimine tanıklık etmiştir. İletişim biçimlerindeki değişimlerin karşılık bulunduğu yeni iletişim teknolojilerinin insanların toplumsal-kültürel hayatlarında konumlandırılma ve anlamlandırılma süreçleri bu gelişmelerin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Yeni iletişim teknolojilerini tanıma ve anlamlandırma çabaları, tıpkı teknolojilerin kendisi gibi, uluslararası bir yaygınlık göstermiştir. Bu yaygınlığın izi televizyon teknolojisi ve yayınları etrafında ilk dönemde şekillenen kamusal söylemler üzerinden sürülebilmektedir. Bu noktada, bu teknolojilerin onları keşfetmemiş ya da şekillendirmemiş olan, dolayısıyla bu teknolojilere dair toplumsal kurumların ve ihtiyaçların henüz tam anlamıyla ortaya çıkmadığı diğer ülkelerde nasıl anlamlandırıldığı ve onlara dair kamusal söylemin nasıl şekillendiği bir inceleme konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

20. yüzyılın başlarında iletişim teknolojilerinin insanların yaşamı deneyimleme biçimlerini şekillendirmede temel bir rol oynadığı belirginleşirken, bu durum onlara yönelik ilginin artmasını da beraberinde getirmiştir. Bu teknolojilerin ortaya çıkardığı farklı "kültürel iletişim tarzları" modern toplumların iletişim deneyimlerini ve "öznelerarası toplumsal ilişkileri"ni yeniden yapılandırmaları temelinde (Stevenson, 2008, ss. 196-197) tartışmaların ve kamusal

söylemlerin şekillenmesine de aracılık etmişlerdir. Özellikle teknolojik değişim ve dönüşüm dönemleri bu araçlardan beklentilere, onların kullanım biçimlerine, toplumsal ve gündelik hayatta oynayacakları rollere ve mevcut iletişim ortamlarıyla ilişkilerine dair söylemsel bir canlanmayı beraberinde getirmiştir (Uricchio, 2003, ss. 30-31).

Bu durum özellikle televizyonun gelişiminde belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Televizyonun uzun bir teknik gelişim süreci yaşaması, onu anlamlandırma ve konumlandırma çabalarını belirginleştirmiştir. 1800'lerin ikinci yarısından itibaren şekillenen bu süreçte yeni tekniğin niteliği, kullanım biçimi, içeriklerinin ve işlevlerinin biçimlenişini tanımlama ve anlamlandırma çabaları neredeyse 1960'lı yıllara kadar sürmüştür. Henüz televizyon cihazı ve yayınları ortaya çıkmadan ve geniş kitlelere ulaşmadan çok önce ona dair bir beklenti ile onu anlamlandırmaya ve tanımlamaya çalışan bir tartışma çerçevesi oluşmaya başlamıştır (bkz. Briggs ve Burke, 2011; Elsner vd., 1990). Televizyonun ağırlıklı olarak ona dair söylemler üzerinden anlamlandırılmaya çalışıldığı bu tarihsel süreç bir teknolojinin toplumsal ve kültürel hayatta ve insanların ya da kamunun zihninde kendisine nasıl yer açtığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Monika Elsner vd. (1990) bunun televizyona dair bir zihniyetler ve söylemler tarihi olarak değerlendirilmesi gerektiğine ve televizyonun gelişim sürecine dair bu tür bir tarihsel analizin en az diğer tarih çalışmaları kadar önem taşıdığına vurgu yapmaktadırlar. Bu anlamda; televizyonun icadının yalnızca bir teknoloji tarihi olmadığını, aynı zamanda, içinde yeni sembolik etkileşim biçimlerine yer açma süreçlerini barındıran bir zihniyetler ve söylemler tarihi olduğunu belirtmektedirler (ss. 193-194).

Bu kapsamda, bu çalışmada televizyonun gelişmiş Batılı ülkelerde 1920'lerin sonları ile 1940'ların başlarına kadar olan süreçte teknik bir icat olarak ortaya çıkışı ve ilk yayın denemelerinin gerçekleştirilişi temelinde bu yeni iletişim teknolojisi ve biçimine dair şekillenen kamusal söylemin Türkiye'deki izi sürülmektedir. Çalışmanın odaklandığı konu açısından önemli olan nokta, Türkiye'de televizyon tekniğiyle 1950'ler gibi çok daha geç bir tarihte tanışılmasına karşın (Cankaya, 2015, ss. 52-53; İlaslan, 2019, ss. 36-40), bu tekniğin söylem düzeyinde kamuoyunda tanınma sürecinin dünyayla eş zamanlı bir biçimde, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren, başlamış olmasıdır (İlaslan, 2014a, s. 158; İlaslan, 2019, ss. 23-25).

Televizyonun dünyadaki teknik icadına ve gelişimine dair haberleri ve tartışmaları takip eden Türkiye'deki gazetelerin köşe yazıları ve haberleri 1920'lerin sonlarından itibaren kamusal söylemde televizyonu tanıma ve anlamlandırma çabalarının ortaya çıkmasına aracılık etmiştir (İlaslan, 2019, s. 24). Bu bağlamda, Türkiye'de televizyon teknolojisini tanıma ve anlamlandırma çabalarının bu erken dönemde nasıl şekillendiği, bunun ele alınan dönemde Batı'da oluşmakta olan televizyon kavramsallaştırmasıyla nasıl bir ilişki içinde olduğu ve bu teknik gelişimin Türkiye'deki mevcut iletişim ortamıyla bağlantılı olarak nasıl değerlendirildiği incelenmektedir. Türkiye'de televizyonun icadı ve gelişimine dair kamusal söylemin temelinde bu tekniği icat eden ülkelerdeki söylemler çerçevesinde şekillendiği ve yalnızca teknik bir merak ve ilgiyle sınırlı kaldığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, kamusal söylemde ortaya çıkan bu teknik merak ve ilginin bu dönemde Türkiye'de yeni iletişim teknolojileri ile hızlı bir tanışma sürecinin yaşanmasıyla bağlantılı olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye'nin o dönem telsiz, radyo gibi yeni

iletişim teknolojileriyle tanışmış olması iletişim biçimlerinin dönüşümünde ve bunun toplumsal-kültürel hayattaki yansımalarına dair tartışmaların ortaya çıkmasında temel bir rol oynamıştır. Bu anlamda, televizyon konusundaki ilgi ve söylemlerin de bu temel dönüşümler ve beklentiler üzerinden şekillendiği ileri sürülmektedir.

Çalışma, temel olarak arşiv araştırmasına dayanmaktadır. Milli Kütüphane'nin elektronik süreli yayın arşivi ele alınan yıllar kapsamında "televizyon" anahtar kelimesiyle taranmıştır. Bu tarama sonucu *Akşam*, *Hakimiyeti Milliye*, *Kurun*, *Ulus ve Vakit* gibi gazetelerde 1929-1940 yılları arasında televizyon konusunda yayımlanmış olan toplam 191 haber ve köşe yazısına ulaşılmıştır. Hemen hepsi televizyonun teknik gelişim sürecine, yapılan yayın denemelerinin niteliklerine ve televizyon tekniğini tanımlama çabalarına dair olan bu haber ve köşe yazıları belge analizi temelinde nitel bir yorumlamaya tabi tutularak tarihsel bir analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bu haber ve köşe yazılarından 29'u doğrudan kullanılarak, bunlardan yapılan alıntılarla Türkiye'de bu dönemde televizyonun tanımlanma ve anlamlandırılma biçimine dair yapılan değerlendirmeler temellendirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler çerçevesinde Türkiye'de bu erken dönemde televizyonun kamusal söylemde anlamlandırılma biçimlerine dair bir "zihniyetler tarihi" okuması yapılmıştır. Çalışmada 1920'lerin sonları ile 1940 yılına kadar olan dönemin seçilmesi ise televizyonun bu dönemde Batı'da teknik bir icat olarak ortaya çıkmasıyla ve ilk yayın denemelerinin gerçekleştirilmeye başlanmış olmasıyla bağlantılıdır. Türkiye'de de televizyonu tanıma ve anlamlandırmaya çalışan bir kamusal söylem bu temelde ortaya çıkmıştır.

Televizyonun "Tarihöncesine" Dair Tarihsel-Kuramsal Bir Çözümleme Arayışı

Asa Briggs ve Peter Burke (2011), televizyonun "tarihteki herhangi başka bir araçtan çok daha fazla üzerine yorum ve tartışma yapılan (hatta karikatür çizilen) bir araç" olduğunu belirtmektedir (s. 274). Onların bu vurgusu televizyona dair yorum ve tartışmaların televizyon teknolojisinin yeni yeni şekillenmeye başladığı ve televizyon yayıncılığının henüz ortada olmadığı dönemlerden itibaren başladığı belirtilerek geliştirilebilir. Televizyona duyulan ilgi ve ona dair oluşan beklentinin yoğunluğu bu uzun tarihsel süreçte açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Elsner vd. (1990), televizyon tarihinin yalnızca teknolojiler, programlar ve olaylar tarihi olarak ele alınamayacağını, bunun ötesinde bir zihniyetler ve söylemler tarihi olarak da ele alınabileceğini belirtmektedirler (ss.193-194). Böyle bir tarih çalışması televizyona dair haber, yorum, tartışmalara odaklanarak televizyonun anlamlandırılma ve toplumsal ya da gündelik hayatta konumlandırılma sürecinin izini sürmek anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bu, televizyonun "kendisini insanların farkındalık ufkunda aşamalı olarak kurma" sürecinin (Elsner vd., 1990, s. 193) televizyon üzerine söylemler üzerinden ele alınması demektir (Jacka, 2004, s. 32).

Bu tür bir tarih çalışması ağırlıklı olarak kurumsal ve teknolojik gelişmeler, politikalar ve politik çekişmeler ile yayıncılığın gelişiminde ön plana çıkan isimler çerçevesinde yazılan yayıncılık tarihi çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmaya aracılık etmektedir. Televizyon tarihi çalışmalarını sınıflandıran Liz Jacka (2004), televizyon tarihine dair bu tür sosyal bir araştırmayı "televizyon hakkındaki söylemler tarihi aracılığıyla televizyon tarihi" yazımı

olarak tanımlamaktadır (s. 32). Jacka'ya (2004) göre, bu tür çalışmalar "televizyonun sosyal/kültürel tarihlerinin televizyon hakkındaki söylemlerin tarihleri olduğu" düşüncesinden hareket etmektedir. Tarihsel çalışmaların temelini oluşturan belgesel kaynaklardan televizyon izleyicilerinin izleme deneyimlerine ulaşmanın mümkün olmaması bu sosyal tarih çalışmalarında asıl odağın televizyon üzerine söylemlere kaydırılmasını beraberinde getirmektedir (ss. 32-33). Televizyonun teknolojik ve kurumsal bir gelişmenin ötesinde "teknisyenler, endüstri yöneticileri, programcılar, yöneticiler ve izleyiciler arasında dolaşan düşünceler seti" olarak şekillendiği göz önüne alındığında (Sterne, 1999, s. 505), ona dair söylemlere odaklanmanın önemi daha anlaşılır olmaktadır. Uricchio'dan (2003) hareketle söylendiğinde, bu tür bir yaklaşım medya tarihi çalışmalarını zenginleştirilmesi ve medyanın gelişiminde sosyal pratiğin rolünü dikkate almaya yardım edecek bir yönelim ortaya çıkarması açısından da önem taşımaktadır (s. 31).

Bu tarihsel yaklaşım televizyon teknolojisinin ve ona dair söylemlerin, ortaya çıktığı toplumsal ve kültürel bağlam tarafından şekillendirildiği yönündeki kuramsal bakışla desteklenmektedir. Bu, Williams'dan (2003) hareketle, teknolojilerin toplumdan soyutlanmadan ele alınması ve onları tanımlayan temel sosyal eğilimlerin dikkate alınması anlamına gelmektedir (s. 12; s. 25). Bu kapsamda, televizyonun gelişim sürecinde karşımıza çıkan tartışmaların ya da söylemlerin "yayıncılığın tanımlanmasına yol açan temel sosyal eğilimlerin" izlerini taşıdığına vurgu yapmak önem kazanmaktadır (Williams, 2003, s. 25).

Bu tarihsel-kuramsal perspektif, özellikle televizyonun gelişim süreci göz önüne alındığında, insanların zihninde yer edinen değişimlerin köklerinin o değişimlere yol açan gelişmelerden çok daha eskiye uzandığını ve daha temel toplumsal ve kültürel dönüşümlerle ilişkili bir biçimde gerçekleştiğini dikkate almamıza yardım etmektedir. Bu açıdan televizyona dair zihniyetler ve söylemler tarihi, bu teknolojinin gelişimi ile 20. yüzyılın yeni toplumsal hayatı arasındaki etkin ilişkiyi anlamamıza da katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, televizyonun gelişiminde ve anlamlandırılmasında "genel olarak bilgi alışverişinin hızlanmasına yönelik ilginin ve kişi tarafından erişilemeyecek olan uzak olayların görüntülerini elde etme isteği"nin artmasına yol açan toplumsal gelişmelerin temel bir rol oynadığına vurgu yapmak önem kazanmaktadır (Hickethier, 2008, s. 56). Ayrıca, bu yaklaşım temelinde gerçekleştirilen televizyon üzerine söylemler analizi yalnızca teknoloji ve toplumsal hayatın karmaşık etkileşimini değil, aynı zamanda yeni bir iletişim teknolojisinin sosyal bir iletişim aracı olarak tanımlanma ve anlamlandırılma sürecinde mevcut iletişim biçimleri ile girdiği etkileşimi ve gerilimli ilişkiyi anlamamıza da olanak sunmaktadır (Elsner vd. 1990, s. 194).

Erken Dönemde Televizyonu Tanımlama Çabaları

Televizyona dair ilk düşüncelerin ve girişimlerin ortaya çıktığı dönemden bu aracın gelişmiş bir teknolojik ürün ve kurumsal bir yayın sistemi olarak toplumsal ve gündelik hayatta yerini aldığı döneme kadar geçen süreç uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Televizyon tarihi çalışmalarına bakıldığında televizyonun ortaya çıkış sürecini kapsayan bu ilk aşamanın çeşitli dönemlere ayrılmakta olduğu görülmektedir. Williams (2003), televizyonun ilk evresini iki

döneme ayırmaktadır. Buna göre, ilk dönem 1875-1890 yılları arası yılları kapsamaktadır. Bu, “televizyonun belirli bir teknolojik amaç” olduğu dönemdir. 1920’den 1930’lara kadar olan ikinci dönem ise “ilk televizyon sisteminin kurulduğu... televizyonun belirli bir teknolojik yatırım olduğu dönemi” oluşturmaktadır (s. 14). Hickethier (2008), bu süreci üç döneme ayırmaktadır. Televizyonun tarih öncesi olarak adlandırdığı ilk dönemi on yedinci yüzyıl ortalarından 1880’lere kadar olan yıllar oluşturmaktadır. Bu dönemde temel teknik icatların yapıldığını, ancak televizyonun bir araç olarak henüz düşünülmediğini belirtmektedir. İkinci dönem, 1880 ile 1910 arası yılları kapsamaktadır. Bu, mucitlerin görüntülerin uzak mesafelere aktarılması üzerine düşünmeye başladıkları ve televizyon konusunun konuşulmaya başlandığı dönemi oluşturmaktadır. Üçüncü dönem, 1910-1933 yılları arasındır. Bu, endüstriyel düzeyde teknolojik gelişmelerin yaşandığı ve 1930’ların başlarıyla birlikte düzenli deneysel programların yayınlanmasıyla televizyonun kurumsallaşma sürecine girdiği dönemdir (s. 55). Elsner vd. (1990) ise, daha genel bir dönemselleştirmeyle, televizyonun bir teknoloji olarak belirmeye başladığı ilk dönem olan 1875-1925 arası yılları televizyon hakkında spekülasyon dönemi olarak adlandırmaktadırlar. Bu dönemde “teknik bilgi söylemi ile popüler ütopacı fantezi söylemin” birleşerek televizyona dair ağırlıklı spekülatif olan ilk algıları şekillendirdiğini belirtmektedirler. Böylece televizyon konusundaki ilk gelişmeler “elektrikle görme” ve “uzak elektrikli görüş” gibi imkânları zamanla daha da yakınlaştıran teknik mucizeler olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yıllardan sonra ise ilk yayın denemelerinin yapıldığı ve televizyon istasyonlarının kurularak faaliyete geçtiği 1930’lu yıllar karşımıza çıkmaktadır (s. 195).

Tüm bu dönemselleştirmeler televizyona dair düşüncelerin toplumsal ve teknolojik gelişmeler etrafında şekillenen bir hayal ve amaç olarak bu tekniğin ortaya çıktığı tarihten çok daha eskilere uzandığını göstermektedir. Bu temelde, görüntülerin uzak mesafelere aktarılma düşüncesinin yükselişinin arkasında elektrikli iletişim sistemleri geliştirme çabalarının ve bu çabalar bağlamında ortaya çıkan teknik gelişmelerin yanı sıra modern toplumun mesafeleri belirginleştiren ve insanları fiziki coğrafyanın sınırlarının ötesine uzanmaya teşvik eden hareket temelli yapısının önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Sanayileşme, kentleşme, nüfus artışı ve göçler temelinde şekillenen yeni modern hayata eklenen telgraf, telsiz ve telefon gibi araçlarla mesafeleri hızla kat etmeye imkân veren yeni sembolik iletişim biçimlerinin ortaya çıkışı uzak mesafelerdeki görüntünün de aktarılabilceği düşüncesini şekillendirmede temel bir rol oynamıştır. Bu kapsamda 1800’lerin ilk yarısından itibaren görüntü teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler televizyona dair ilk düşünceleri ortaya çıkarırken, telgraf sistemiyle görüntü aktarma imkânının geliştirilmesi uzakları görme ve görüntüleri uzaklara aktarma hayalini somutlaştıran gelişmeler olmuştur. Dolayısıyla 1800’lerin ikinci yarısı ile 1900’lerin ilk çeyreği arasında televizyonun teknik icadına temel oluşturan çok sayıda gelişme yaşanmış, bu gelişmeler 1920’lerde Zworykin ve John Logie Baird gibi isimlerin elinde televizyonu bir gerçekliğe dönüştürmeye yardım etmiştir (Briggs ve Burke, 2011, ss. 207-2011; Crisell, 2002, ss. 76-77; Hickethier, 2008, s. 56; Williams, 2003, ss. 14-26).

Bu süreçte televizyonun toplumsal ve kültürel olarak anlamlandırılması ve konumlandırılması konularında ciddi belirsizlikler yaşanmıştır. Özellikle mevcut iletişim sistemleriyle bağlantılı bir

tanımlama çerçevesinden üretilen söylemler ön plana çıkmıştır.1800'lerin sonları ile 1900'lerin başlarında telefon aracılığıyla görüntü aktarma ve uzakları görebilme imkânına kavuşmaya dair düşüncelerin yükselmesi bu dönemde mevcut sistemlerin zaten modern toplumsal hayatın uzakta olanla bağlantı kurma çabası etrafında şekillenen yapısına cevap vermeye başladıklarını göstermesi açısından dikkate değerdir. Dolayısıyla, televizyonun bir "uzak görüm" biçimi olarak bu sistemlere ekleneneceğinin düşünülmesi de tesadüf değildir (Elsner vd. 1990, ss. 195-196). John B. Thompson'dan (2008) hareketle, uzakları görme hayali etrafında şekillenen yeni iletişim biçimi deneyiminin modern dünyanın ortak özelliği olan "uzaktaki eylem türlerine yer verme" eğilimiyle uyumlu olduğu söylenebilir (ss. 154-155). Televizyonun "uzak görüm" olarak tanımlanması ve sürekli uzakları yakınla getirecek bir teknoloji olarak ele alınması bu toplumsal-kültürel gelişmelerle bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk İstasyonlar, Deneme Yayınları ve Televizyon Yayıncılığını Anlamlandırma

Özellikle 1930'lu yıllar televizyonun teknik icadının tamamlanmasının yanı sıra bir teknoloji olarak kamuya tanıtılma ve bir yayıncılık sistemine dönüştürülme çabalarının ortaya çıkması açısından da önem taşımaktadır.1920'lerin ortalarında ABD'de Vladimir Zworykin, İngiltere'de John Logie Baird, Almanya'da ise Denes von Mihaly ve August Karolus gibi isimlerin öncülüğünde gerçekleşen televizyonu kamuya tanıtma çabaları bu teknolojiye dair beklentinin geniş bir kamunun zihninde yer bulmaya başlamasını sağlamıştır (Elsner vd., 1990, s. 198). Televizyonun nasıl çalıştığı ve işlevinin ne olacağı tam olarak anlaşılammakla birlikte, bu dönem televizyonun bir gerçekliğe dönüşmesine tanıklık etmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 208; Elsner vd., 1990, ss. 198-199; s. 207). Elsner vd. (1990) 1927'de *Berliner Illustrirte Zeitung*'da yayınlanan haberde televizyonun icadının "Hayalden gerçeğe (From fantasy to reality)" başlığıyla duyurulduğundan ve yeni teknik icadın "tüm yaşam felsefelerinin devasa değişimi"ne yol açmasının beklendiğine vurgu yapıldığından bahsetmektedir (s. 199).¹

Almanya'da televizyonun geniş kitlelere ilk tanıtımı 1928 ve 1929 Berlin Yayıncılık Fuarı'nda gerçekleştirilmiş, bu tanıtım televizyon yayıncılığının başlamasına duyulan ilginin 1930'lar boyunca hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır (Elsner vd. 1990, ss. 196-198; Hempel, 1990, ss.128-136). İngiltere'de ise 30 Eylül 1929'da BBC Baird'e deneme amaçlı bir televizyon servisi kurma izni vermiş, Temmuz 1930'da yapılan ilk yayın televizyonu bir gerçekliğe dönüştürmüştür. Ancak BBC çatısı altında gerçek anlamda televizyon denemeleri, 1935'te hükümetin bir televizyon servisi kurulması yönündeki tavsiyesinin ardından, 2 Kasım 1936'da başlatılmıştır (Briggs ve Burke, 2011, ss. 210-212; Crisell, 2002, s. 77). İngiliz hükümetinin 1930'da attığı bu adım televizyona olan ilgiyi tüm dünyada canlandırmıştır. Elsnervd.'ne (1990) göre, bu adım özellikle hemen her alanda tüm dünyada öncü olmak isteyen Nasyonal Sosyalist yönetimindeki Almanya'da yankı bulmuş, bu alandaki rekabetten geri kalınacağı endişesiyle Reich Broadcasting Company'nin Nazi yetkilileri İngilizleri yenmek ve bir televizyon programını düzenli yayınlayan ilk ülke olmak için harekete geçmişlerdir (ss. 206-208). Böylece, 22 Mart 1935'te Berliner Funkhaus'ta 80-100 arası davetli

1 Bu başlığın ve yeni iletişim aracına dair benzer beklentilerin aynı dönemde Türkiye'deki gazetelerde de karşımıza çıkması televizyonun icadına duyulan ilginin hızla dünyaya yayıldığını göstermesi açısından dikkate değerdir.

misafire yapılan televizyon gösterimi aynı zamanda dünyadaki ilk düzenli televizyon servisinin açılışı olmuştur. Bu tarihten itibaren Berlin'e yönelik haftada üç kez iki saat test yayınları yapılmaya başlanmıştır. Televizyonun Berlin ve Leipzig'de daha büyük bir kitle tarafından erişilebilir hale gelmesi ve izlenebilmesi ise 1936 Berlin Olimpiyatları'yla gerçekleşmiştir. İnsanlar kapasiteleri 40 ile 400 kişi arasında değişen kamusal televizyon salonlarında yayınları izleme olanağına kavuşurken, bu yıllarda televizyonun evde izlenmesinden ziyade bu tür kamusal bir izlenme biçimi özellikle desteklenmiş ve teşvik edilmiştir (Elsner vd., 1990, ss. 206-208; Uricchio, 1992, ss. 171-173). ABD'de ise televizyon bu ülkelerden daha geç bir tarihte, 1939 yılında düzenlenen New York Dünya Fuarı'nda halka tanıtılmış, 1941 yılına kadar geçen süreçte ise NBC ve CBS New York'ta televizyon yayınlarını başlatmışlardır. Bununla birlikte, özellikle 1920'li yıllarda ABD'de yaşanan teknik gelişmeler orada da bu yeni iletişim teknolojisine dair kamusal tartışmaların ve ilginin canlanmasına aracılık etmiştir (Briggs ve Burke, 2011, ss. 261-262; Sterne, 1999, ss. 506-514).

Briggs ve Burke (2011), tüm bu gelişmelere rağmen 1930'lu yıllarda televizyonun temelde "deney" kavramıyla gündeme geldiğini belirtmektedir (s. 261). Televizyonun 1920'lerin ortalarından 1930'ların sonuna kadar geçen süreçte tanıtılmasına ve ilk yayınlara başlanmasına karşın teknik olarak bir türlü kaliteli görüntü aktarımına olanak veren bir niteliğe kavuşturulamaması kamunun hayal kırıklığına uğramasına ve mevcut haliyle gündelik hayatta pek de kullanışlı olmayacağını düşündüğü bu yeni teknolojiye yönelik ilgisini kaybetmesine yol açmıştır. Bu durum televizyonun geleceğine dair şüphelerin yükselmesine de neden olmuştur (Elsner vd. 1990, ss. 200-201; Winston, 2003, s. 11). Televizyonun bu teknik yetersizliği uzun yıllar onun temel eksikliği olarak kalmış, televizyon setlerinin pahalılığı ve teknik zorlukları ise bu cihazın ancak küçük bir hayran kitlesiyle sınırlı kalmasına yol açmıştır (Briggs ve Burke, 2011, ss. 261-262; Elsner vd, 1990, ss. 196-198).

Uricchio (1992), 1935 yılından itibaren Almanya'da televizyon yayınlarının ve programlarının sürekli bir biçimde gelişmesine rağmen çok az sayıda televizyon cihazının bulunduğunu ve dolayısıyla bu yayınların izleyicisinin sınırlı sayıda olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, Alman halkının büyük bir kısmının televizyonu doğrudan deneyimlemese de bol bol ona dair söylemlere maruz kaldığına vurgu yapmaktadır (s. 169). Bu vurgular 1930'lu yıllarda televizyonun onu keşfeden ve ilk düzenli yayınları başlatan öncü ülkelerde bile ağırlıklı olarak ona dair söylemler üzerinden tanınmakta ve anlamlandırılmakta olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu anlamda, aynı dönemde televizyonun dünyanın büyük bir kısmında yalnızca ona dair söylemler üzerinden tanınmaya çalışılması da pek şaşırtıcı değildir.

1930'ların İletişim Ortamı ve Televizyonun Kimliğini Bulma Çabası

Elsner vd. (1990) televizyonun yeni bir araç olarak kendi yerini bulmasının zorluklarının yalnızca kamuda sürekli hayal kırıklığına yol açan teknik problemlerden kaynaklanmadığını, bu zorlukların aynı zamanda "televizyonun kendisini çoktan kurulmuş ve sorumluluklarla yüklenmiş olan bir teknik iletişim medyası sistemi içinde bulması"yla da bağlantılı olduğunu belirtmektedirler.

Onlara göre, mevcut medya sistemleri sosyal ve kültürel hayatla iç içe geçerek televizyonun dahil olması ya da aşması gereken bir gündelik ve kültürel yaşam pratikleri çerçevesi şekillendirmiştir. Televizyon bu ortamda kendisini kanıtlamak zorundadır ancak, ilk yıllardaki durumu bunu sağlayacak nitelikte değildir. Bu nedenle, televizyonun “varolan iletişim araçlarına bir alternatif olarak değil, radyo, sinema ve telefona kullanışlı bir ek olarak” düşünüldüğünü belirtmektedirler. Bu dönemin kamusal söyleminde televizyonu tanımlamakta kullanılan “senkron çalışan sinema”, “uzak-sinema-tiyatro”, “ev-sinema-tiyatrosu”, “ses-görüntü alıcısı” gibi kavramlaştırmalar da bu durumun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyona dair beklentilerin de bu araçların teknik nitelikleri temelinde ortaya çıkması bu açıdan anlamlıdır. Örneğin, izleyicilerin televizyon ekranlarının boyutları ve kalitesine dair beklentileri uzun bir süre sinema ekranlarının o dönemdeki mevcut boyutları ve nitelikleri üzerinden şekillenmiştir (ss. 201-204). Televizyon programcılığının 1930'lar boyunca yeterince geliştirilmemesi ile yayın yapılan hemen her akşam televizyonun bir “ev-sineması” gibi filmlerle doldurulması ise bu algıları ve kıyaslamaları destekleyen temel bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır (Elsner vd., 1990, s. 210).

Televizyonun kendi kimliğini bulması ve kabul görmesi için karşılaştığı engellerde bu teknik kısıtlılıkların yanı sıra, Thompson'un (2008) kavramlarıyla söylendiğinde, insanların modern toplumsal hayatta iletişim teknolojileriyle bağlantılı olarak şekillenen zaman ve mekân algısındaki “mekânsız eşzamanlılığa” ve fiziki olarak bir yerde bulunmadan ya da oradaki kamunun bir parçası olmadan da birçok şeyi deneyimleme imkânına kavuştuğu “dolayımlanmış kamusal” deneyimlerine henüz alışmamış olmalarının payı büyüktür (s. 57; s. 60; s. 192; ss. 197-198). Elsner vd.'nin (1990) televizyonun Almanya'da kabul görmek için aşması gereken en temel engellerden birinin insanların fiziksel katılım gerektirmeyen bir deneyimleme biçimine alışmaları olduğuna vurgu yapmaları bu bağlamda daha anlaşılır olmaktadır. 1930'lu yıllarda birçok etkinlik fiziksel katılımı gerektirmektedir ve insanlar ağırlıklı olarak hayatı birlikte deneyimlemelerine imkân veren bu katılım biçimini tercih etmektedirler. Bu da televizyonun ev merkezli bir araç olarak kabul görmesini engellemektedir (ss. 205, 211). Bu konudaki belirsizliklerin 1940'ların sonlarına kadar varlığını sürdürmesi bu yeni kamusal deneyimleme biçiminin yaygın kabul görmemiş olmasıyla da bağlantılıdır (bkz. Briggs ve Burke, 2011, s. 241).

Televizyona Dair İlk Teknik Gelişmelerin Türkiye'deki Yansımaları: “Ta uzakları gören Televizyon”

Tüm bu gelişme ve tartışmalar izlendiğinde 1920'lerin sonları ile 1930'lu yıllarda Batı'da televizyonun teknik bir gelişme ve yeni bir sembolik iletişim biçimi olarak kamusal bir ilgi uyandırmaya başladığı, bu kapsamda hem teknik hem de sosyo-kültürel açıdan anlamlandırılmaya ve konumlandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın hareket noktasını ise televizyon tekniğine yönelik bu kamusal ilgi ve söylemlerin yalnızca bu tekniği keşfeden ve birer istasyon kurarak ilk yayın denemelerini gerçekleştiren uluslarla sınırlı kalmamış olması oluşturmaktadır. Televizyon tekniğinin ve yayıncılığının henüz gelişim aşamasında olduğu ve yalnızca birkaç gelişmiş ülkede ortaya çıktığı bu ilk dönemde televizyon dünyanın birçok ülkesinde yalnızca ona dair söylemler üzerinden tanınmaya ve anlamlandırılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda,

televizyona dair kamusal ilgi ve söylemler birçok ülkeye tekniğinden çok önce ulaşmıştır. Türkiye’de de 1920’lerin sonlarından itibaren bu yeni iletişim aracına yönelik kamusal bir söylemin ortaya çıkışı bu durumun yansıması niteliğindedir.

Bu ilk dönemde televizyonu tanımlama ve anlamlandırma çerçevesinin ağırlıklı olarak onu geliştiren ülkelerden dünyanın geri kalanına yayılan söylemler temelinde şekillendiği söylenebilir. Bu kapsamda, televizyonun ne olduğuna ve nasıl kullanılacağına dair Batıdaki ilk dönem belirsizlik bu yıllarda Türkiye’deki haberlerde de belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Televizyon uzağı görmeye imkân verecek bir teknik gelişme olarak değerlendirilirken, bu gelişme mevcut sistemlerle ilişkisi çerçevesinde tanımlanmaktadır. 28 Mart 1930 tarihli *Vakit* gazetesinde yer alan “ta uzakları gören Televizyon” başlıklı haberde: “Bu cihaz vasıtasile uzaklarda bulunan bir vapuru, akıbetinden endişe edilen bir tayyareyi görmek mümkün olacaktır” (s. 6)² denmektedir. Buradaki vurgu yeni iletişim teknolojileri ile birlikte belirginleşen uzaktaki olaylardan haberdar olma ya da onları görme beklentisinin televizyon ele alınırken ön plana çıktığını göstermektedir. 28 Kasım 1929 tarihli *Hakimiyeti Milliye*’de yer alan haberde televizyonla birlikte radyonun getirdiği iletişim biçiminin ötesine uzanılacağına ve böylece insanları dinlerken görmenin mümkün olacağına vurgu yapılması da bunu örneklendirmektedir: “Radyo hitabetin daha ziyade umumileşmesine hizmet etmektedir. Yakında, tahmin edildiği veçhile, Television (Uzağı görme) aleti de yapılacak olursa evimizde otururken dünyanın en meşhur hatiplerini hem görmemiz, hem de dinlememiz kabil olacaktır.” (s.6) Haberdeki bu vurgu kamusal deneyim biçimlerine dair bir dönüşüm beklentisini de yansıtmakta, kamusal katılımdan ziyade ev merkezli bir deneyim biçimine gönderme yapılarak televizyonun bunu olanaklı kılması beklenmektedir.

Televizyonun uzaklara resim aktarma aracı olarak tanımlanması, bu yeni tekniğin özellikle telefonla ilişkili olarak ele alındığı haberlerde karşımıza çıkmaktadır. Telefon uzaktaki insanlarla konuşma imkânını çoktan sağlarken, daha temelde köklü bir deneyim değişimine yol açmıştır. Televizyonun telefona eklenmesinin uzaktakini görme imkânı getirerek bu deneyimi daha ileriye taşıyacağı düşünülmektedir. Elsner vd. (1990) televizyona dair düşüncelerin ve hayallerin şekillenişinde telefonun temel bir rol oynadığını belirtmektedirler. Türkiye’de de bu yaklaşımın yansımaları karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişki *Vakit* gazetesinde yer alan haberde açık bir biçimde dile getirilmektedir: “Ne iyi olacak şimdiye kadar telefonla uzak mesafelerden yalnız konuşmak mümkün oluyordu. Televizyon konuşanların birbirlerini görmelerini de temin edecek” (Televizyon !, 21 Ağustos 1929, s. 3).

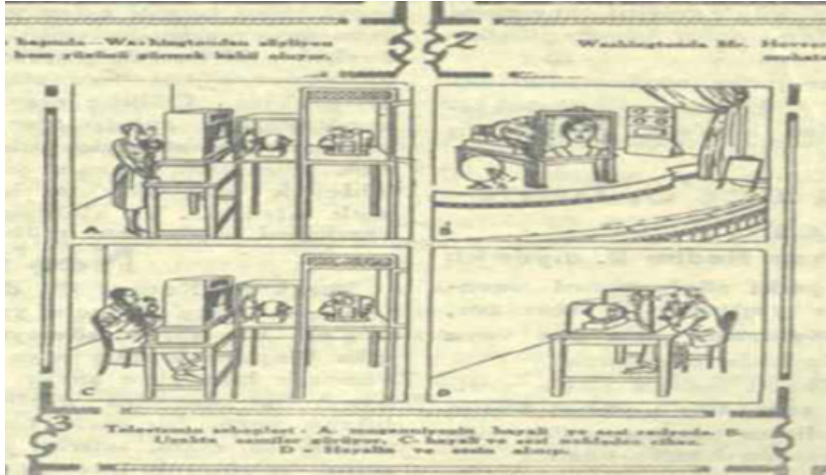
Burada dikkat çekici bir başka nokta, bu dönemde iletişimin genelde noktadan noktaya gerçekleştirilen karşılıklı bir süreç olarak tanımlanıyor olmasıdır. Televizyon da bu karşılıklılık üzerinden tanımlanmakta ve sık sık bu teknik sayesinde insanların iki yönlü olarak birbirlerini görüp konuşabileceğinden bahsedilmektedir. Bu düşüncenin tek yönlü elektronik kitle iletişim sistemlerinin yeni ortaya çıkmış olmasıyla yakından bağlantılı olduğu söylenebilir. Telsiz ilk çıktığında noktadan noktaya karşılıklı iletişim kurma aracı olarak düşünülmekteydi. Telsizin bir noktadan çok noktaya aynı anda mesajları iletme imkânı tanıdığıın anlaşılmasıyla bir elektronik

2 Gazetelerden yapılan bu ve bundan sonraki tüm doğrudan alıntılarda orijinal yazıma sadık kalınmıştır.

kitle iletişim sistemi olarak radyo yayıncılığı şekillenmiş ve bu yıllarda yeni yeni yaygınlaşmaya başlamıştır (Douglas, 2010; Hilmes, 2011). Bu anlamda, televizyonun da ağırlıklı olarak noktadan noktaya görüntüleri iletme aracı olarak değerlendirilmesi şaşırtıcı değildir. Televizyon ve telefon arasında kurulan bu ilişki, tam da Elsner vd.'nin (1990) belirttiği gibi, televizyon tekniğine mevcut iletişim ortamıyla bağlantılı yeni bir konum ve işlev bulma çabasının yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka haberde bu ilişki ve televizyonun karşılıklı iletişim kurma biçimi olarak tanımlanması çok daha belirgin bir biçimde dile getirilmektedir:

Telefonun ihtiraından beri bir an evvel vücuda getirilmesi arzu olunan ihtiraattan biri, birbirile muhabere eden insanların aynı zamanda resimlerini görmeleridir. Bir çok tecrübelerle rağmen muvaffakiyet hasıl olmamış, nihayet Amerika telefon ve telgraf kumpanyası bu sahada büyük bir adım atmış, binaenaleyh Vaşingtonda bulunan Amerika Cumhur reisi Mister Hoover, Niyork'ta oturan Mister Gibfort ile muhabere ediyorken Mister Gibfor, Hoover'in simasını gayet vazih bir surette görmüştür. (...) Yüzünü gördükten başka sözünü de dinlemiştir (Niyorktaki adam Vaşingtondaki..., 24 Temmuz 1930, s. 7).

Bu ifadelerin, ele alınan dönemde Batı'da bir ekran karşısında uzaktan gelen çeşitli görüntüleri ve karşılıklı konuşan insanların birbirlerini görme hayalini Türkiye'ye taşımaya ve topluma yaygınlaştırmaya aracılık ettikleri söylenebilir. Yukarıdaki haberle birlikte verilen fotoğraflar ve karikatürler televizyon fikrini görselleştirerek anlamlandırmaya yardım etmektedir. Resim 1'deki karikatüre bakıldığında televizyonun günümüzdeki gibi uzaktaki görüntülerin aktarıldığı ve izlendiği bir araçtan ziyade, insanların kendi görüntülerini bir yerden başka bir yere aktaran ve karşılıklı birbirlerini görmelerini sağlayan bir araç olarak düşünüldüğü net bir biçimde görülmektedir:

Resim 1. *Vakit* gazetesindeki televizyon karikatürü (Niyorktaki adam Vaşingtondaki..., 24 Temmuz 1930, s. 7).

Yeni iletişim teknolojilerinin mevcut sistemlerle bağlantılı olarak anlamlandırılma çabaları bu konudaki köşe yazılarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu yazılarda özellikle yeni teknolojilerin

kendinden önceki iletişim biçimleri ve teknolojilerini gereksiz kıldığına dair düşüncelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Vâ-Nû'nun 1931 yılında filmin okumayı gereksiz kıldığını vurguladığı yazısında, henüz ortada olmayan televizyona da benzer bir çerçeveden değinmesi bu düşünceleri örneklendirmektedir:

Bizim eskiden bir haftada okuduğumuz romanları, edebi eserleri, bugünün gençliği, bir buçuk saat içinde seyrediyor. 1931 senesinde cilt cilt seyahatname okumağa lüzum kaldı mı dersiniz? (...)

Müterakki garp mekteplerinde, tedrisatın ehemmiyetli bir kısmı ekran vasitasile oluyormuş. Sinema, gramofon, radyo, televizyon, gün geçtikçe –adım adım, saha saha, – kitabın, gazetenin, mecmuanın yerini tutmıyacak mıdır? (Va-Nu, 1931, s. 3).

Vâ-Nû'nun yazdıkları iletişim sistemleri arasındaki gerilimlerin yanı sıra bu sistemlerin toplumsal hayatta yaratmakta olduğu değişimlere odaklanmasından önem taşımaktadır. Bu çerçevede, 1930'ların başlarındaki haberlere ve köşe yazılarına bakıldığında televizyonun hayatı deneyimleme biçimlerinde yaratacağı dönüşümlere ayrı bir vurgu yapıldığı görülmektedir. Bunların başında mesafeleri ve zamanı ortadan kaldıran ve uzaktaki olaylara anında tanık olmayı ve onları oturdukları yerden seyretmeyi ön plana çıkaran bir deneyim değişimi gelmektedir. Bu noktada modern hayatın hıza dayanan niteliği belirginleşmekte ve bu düşünceler Türkiye'deki haberlerde de dile getirilmektedir (Bir Fen Harikası, Televizyon..., 7 Haziran 1931, s. 5). Radyoyu yeni medeniyetin olumlu niteliklerinin bir yansıması olarak gördüğünü belirten Burhan Asaf'ın televizyona dair söyledikleri bu açıdan önem taşımaktadır:

Halbuki insanlık, bir taraftan da “televizyon” (uzakgörüŧ)ü tekemmül ettirmeğe çalışıyor. Henüz çok geriyiz. Henüz son derece pahalıya istihsal ediyoruz. Fakat taharrilerimizde daha fazla muvaffak olur ve insan zekâsı ile sayının makine üzerindeki hâkimiyetini daha mutlak kılsak, eskiden panayırlarda on para vererek bir dolabın içinde seyrettiğimiz dünyayı; on para vererek canlılık ve hareket halinde evire çevire seyredeceğiz. Ne mesafe kalacak ne zaman (1932, s. 2).

Asaf'ın yeni teknolojilerle zaman ve mekânın ortadan kalkacağına yaptığı vurgu dönemin koşulları dikkate alındığında dikkat çekicidir. Bu vurgular, telsiz ve radyo gibi tekniklerle çoktan tanışmış olan Türkiye'de bu araçların zaman ve mekân algısında yarattığı değişimin farkında olduğunu göstermektedir. Televizyondan beklenti, bu değişimi çok daha ileri boyutlara taşınmasıdır. Bu yönüyle televizyonun modern toplumu şekillendirmede rol oynayan mevcut iletişim araçları ve sistemleriyle bağlantılı bir biçimde anlamlandırıldığı görülmektedir. Bu dönemde Türkiye'de toplumsal ve kültürel alanlarda köklü değişimleri beraberinde getiren Batılılaşma politikalarının hâkimiyetinin de (bkz. Lewis, 2007, ss. 275-291; Zürcher, 2007, ss. 271-282) iletişim biçimlerindeki değişim beklentilerini güçlendirdiği söylenebilir. Televizyon konusundaki tartışmaların niteliği bu tespiti destekler türdendir. Özellikle telsizin ve radyonun ortaya çıkarmaya başladığı yeni iletişim deneyimlerinin televizyonla daha ileri bir aşamaya taşınacağı düşünülmektedir.

Radyo ve Sinema Tekniğinin Bir Uzantısı Olarak Televizyon

İlk yıllarda televizyonun özellikle sinemayla bağlantılı bir biçimde değerlendirilmekte olduğu görülmektedir. Televizyonun henüz kendi kimliğini bulamamış olması, tıpkı telefonla bağlantılı olarak değerlendirilmesi gibi, sinemayla ilişki içinde anlamlandırılmaya çalışılmasında da yansımaları bulmaktadır. 25 Nisan 1933 tarihli *Hakimiyeti Milliye*'de televizyona dair gelişmelerin "Üç Yıl Sonra Her Evin Sesli Sineması Olacak" başlıklı bir haberle aktarılması bu bağlantıyı göstermektedir. Bu haberin *Daily Express*'ten aktarılmış olması ise bu araca dair söylemlerin Batılı ülkelerdeki hâkim yaklaşımlar temelinde şekillendiğini göstermesi açısından ayrıca dikkate değerdir. Televizyonun ev merkezli bir araç olarak sinemayı da insanların oturma odasına taşınması beklenmekte ve bu anlamda televizyon bir "telesinema" olarak adlandırılmaktadır: "Şimdiki halde İngiltere'de telesinema vasıtasıyla muayyen fasıllarla verici istasyonlar tesisi ve bunlarla sinema neşriyatı yapmak imkânları düşünülmektedir" (Telesinema, 19 Mart 1934, s. 6).

Bu çerçevede, televizyonun sinema sektörüne olumsuz etkileri olacağına dair düşünceler de dillendirilmeye başlanmıştır. Bu düşünceler temelde yeni bir teknolojinin mevcut sistemleri ortadan kaldıracak yönündeki kaygılar bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, televizyonun sinema sektörünü yıpratıcı bir gelişme olarak ele alındığı görülmektedir: "Yakın zamana kadar gramafonculuğu hırpalayan radyo şimdi de sinema ve sinemacılığı hırpalamak üzeredir. Hem de öyle bir zaman da ki (Sesli sinema) henüz tekâmülünü bulmuştur denemiyor" (Gözlerimizin de Zevkini..., 5 Ağustos 1934, s. 7). Bu haber, televizyon tekniğinin radyonun görüntülü uzantısı olarak değerlendirildiğini göstermesi açısından ayrıca dikkate değerdir.

Bu dönemde televizyon alanında yaşanan teknik gelişmelerin yakından takip edilmesine karşın Türkiye'nin bu konuda adımlar atması gerektiğine dair düşüncelerin ortaya çıkmamış olması dikkat çekicidir. Örneğin 5 Ağustos 1934 tarihli *Vakit* gazetesinde yer alan haberde "Biz de bir 'Radyo teknik laboratuvarı' kurmalıyız!" denilmekte ve bunun ülke açısından önemine işaret edilmektedir. Televizyonun ise Türk lirasıyla da uygun sayılabilecek bir fiyata satılmaya başlandığına değinilmekte yetinilmektedir (s. 7). Bu yaklaşım, televizyon tekniğine yatırım yapma ihtimalini dikkate almanın henüz çok uzak olduğunu göstermektedir. Ele alınan dönem boyunca çıkan tüm haber ve köşe yazıları içinde televizyon tekniğinin Türkiye'ye getirilmesinin önemine ve gerekliliğine dair herhangi bir tartışmaya rastlanmaması bunun bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, televizyona yönelik ilginin yalnızca merak uyandıran teknik bir gelişmenin ona dair söylemler üzerinden takip edilmesiyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Bunda Türkiye'nin içinde bulunduğu teknik ve ekonomik koşulların yetersizliğinin ve bu ortamda asıl önceliğin ekonomik konulara ve gelişmeye verilmesinin (Lewis, 2007, ss. 284-287; Zürcher, 2007, s. 283) yanı sıra televizyonun henüz Batı'da da tam bir gelişim aşaması kaydetmemiş ve işlevi ile konumunun açık bir biçimde şekillenmemiş olmasının (Briggs and Burke, 2011; Williams, 2003) rolü olduğu söylenebilir. Türkiye'de özellikle 1930'ların ikinci yarısından itibaren iletişim alanında asıl önceliğin önemi çoktan fark edilmiş, ancak buna karşın yeterince geliştirilip yaygınlaştırılmamış olan radyoya verilmeye başlanması³ da televizyon konusunun yalnızca

3 Bu durum radyoların doğrudan devlet işletmesine alındığı 1936 yılından 1940 yılına kadar hemen her yıl radyo için ayrılan bütçenin düzenli ve ciddi bir artış göstermesinde yansımaları bulmaktadır (Kocabaşoğlu, 2011, ss. 180-182).

söylem düzeyinde kalmasında bir etken olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla televizyona yönelik ilgi temel olarak Batı'daki gelişmelerle bağlantılı bir biçimde şekillenmeye ve canlılık göstermeye devam etmiş, Ankara Radyosu'ndaki programlarda bile bu alandaki gelişmeler ele alınmaya başlanmıştır (Teknik İlerlemeler, 14 Ocak 1935, s. 5).

Bu çerçevede, modern toplumsal hayat açısından önemli bir teknik ve toplumsal icat olarak konumlandırılan televizyona duyulan ilginin Türkiye'nin bu dönemde temel bir batılılaşma ve modern bir toplum inşa etme yönelimi içinde olmasıyla (Lewis, 2007, ss. 278-291) bağlantılı olarak şekillendiği söylenebilir. Bu temelde, bu döneme hâkim olan modern tekniklere ve teknolojiye duyulan ilgi ve onları topluma yaygınlaştırma isteği (Zürcher, 2007, s. 282) televizyonun Batı'daki teknik gelişiminin yakından takip edilmesinde de önemli bir rol oynamıştır denebilir. Ancak, bu ilk dönem ilgiler uzun bir süre daha televizyon tekniğinin ülkeye getirilmesine dair düşüncelere dönüşmemiş, onu tanıma ve anlamlandırma çabaları ile sınırlı kalmıştır (İlaslan, 2014b; İlaslan, 2019, s. 25).

Televizyonu tanımlama konusundaki belirsizlikler ilk istasyonların kurulması ve deneme yayınlarının yapılmaya başlanması ile ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu noktada, özellikle Almanya'daki gelişmelere dair haberler ön plana çıkmaktadır. Bu durum, 1930'larda Almanya'da televizyon konusunun önemsenmesi ve bu alanda ciddi teknik ilerlemeler kaydedilmesiyle yakından bağlantılıdır (Elsnerd., 1990; Hempel, 1990). 1930'ların başlarında Almanya'da özellikle Manfred von Ardenne'in yaptığı denemeler temelinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Hempel, 1990, s. 130). Düzenlenen radyo sergisi bağlamında televizyona dair gelişmeleri aktaran haber de bunun bir göstergesidir. Haberde Manfred von Ardenne'in televizyon tekniğini tanıttığı aktarılmaktadır. Habere bakıldığında Ardenne'in çabalarının televizyon tekniğinin daha iyi anlaşılmasına aracılık ettiği görülmektedir:

... Hakikati halde Manfred Von Ardenne uzak mesafeden manzara gösteren yegâne aleti teşhir etmiştir, ötekilerde film neşriyatı alıcı aletlerin yanı başına konulmuş ve onlara bir kablo ile merbut verici aletler vasıtasıyla yapılıyordu; halbuki Manfred Von Ardenne'in makinesi bir antenden alınmış neşriyatı manzara ve sese kalbediyordu. Bu makinenin işlemesi her zaman mükemmel olmuyordu fakat ekseriyetle iyi neticeler veriyordu. (...) Mucit, aşağı yukarı iki sene sonra televizyon makinesinin halk arasında taammüm edeceği fikrindedir (Büyük bir radyo sergisi..., 16 Eylül 1934, s. 3).

Bu yıllarda televizyonun gündelik hayatta nasıl bir konum edineceği, bu tekniğin yaygınlaşmasıyla birlikte diğer iletişim araçlarına – özellikle de sinemaya-ne olacağı tartışmaları televizyona yönelik ilgiyi belirginleştirmektedir. İlk denemeler gerçekleştirildikçe bu cihaz konusundaki fikirlerin gelişme gösterdiği de görülmektedir. Bu çerçevede, televizyonun toplumsal hayat açısından anlamına ve gündelik hayatta kullanılıp kullanılamayacağına dair bir tartışmanın varlığı ön plana çıkmaktadır. Öyle ki İngiltere'de 1934 yılında bu konuyu değerlendirmek için bir komisyon toplandığına dair haberler Türkiye'de de karşılık bulmaktadır (Televizyon, 22 Eylül 1934, s. 2). Selsdon komisyonunun (Crisell, 2002, s. 76) 1935 yılında bu konudaki raporunu tamamladığı ve İngiltere'de bir istasyon kurulmasına karar verildiği, komisyonun raporunda "halk için bir televizyon (oturduğu yerden başka mahalli görmek) postası kurulabilecek dereceye" geldiğinin belirttiği aktarılmaktadır (Televizyon, 1 Şubat 1935, s. 2).

Bu gelişmeler televizyon konusunun gündelik hayat temelinde ele alınmasını yoğunlaştırmıştır. 1 Mayıs 1935 tarihli *Kurun* gazetesinde Fransa'da PTT Bakanlığının girişimleriyle yapılan televizyon deneme yayınlarının başarıyla sonuçlandığı aktarılmaktadır. Haberde yer alan fotoğraflar dikkat çekicidir. Resim 2'de yer verilen fotoğraflardan ilkinde deneme yayınına ait bir görüntü yer almaktadır. İkinci fotoğrafta ise televizyon evlerde kullanılmaya başlandığında ortaya çıkacak duruma dair bir karikatür yer almaktadır. Karikatür televizyonun evlerden izlenebilecek bir cihaz olarak konumlandırıldığını ve daha önce hiç alışık olunmayan bir deneyimi beraberinde getirdiğini net bir biçimde göstermesi açısından dikkate değerdir.

Resim 2. *Kurun* gazetesindeki televizyon fotoğrafları (Televizyon Evlerde Kullanılmaya Başlanınca, 1 Mayıs 1935, s. 1)

Kurun gazetesinin daha sonraki sayılarında da “televizyon evlerde kullanılmaya başlanınca” başlıklı karikatürler yayınlanmaya devam etmiştir. Resim 3'te yer alan bu karikatürler sırasıyla izlendiğinde televizyon konusunda yukarıda değinilen belirsizliklerin varlığını sürdürdüğü görülmektedir:

Resim 3. *Kurun* gazetesindeki TV karikatürleri (Televizyon Evlerde Kullanılmaya Başlanınca 5 Mayıs 1935, s. 1; 22 Mayıs 1935, s. 7).

5 Mayıs 1935 tarihli ilk karikatür televizyondaki frekansların karışma ihtimalini radyo

üzerinden tanımlamaktadır. 22 Mayıs 1935 tarihli ikinci karikatürde ise televizyonun insanların karşılıklı iletişim kurmalarına aracılık edeceğine dair düşünceler tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Dünyadaki İlk Televizyon İstasyonlarının Türkiye'deki Yansımaları

1935 yılı televizyon istasyonlarının kurulması ve deneme yayınlarına başlanması bağlamında bu aracın daha iyi anlamlandırılmasına aracılık edecek haberlerin verildiği bir dönemin başlangıcıdır. Bu konudaki en net bilgilerin Almanya, Fransa ve İngiltere'deki gelişmeler üzerinden aktarıldığı görülmektedir. 1935 yılı Türkiye'den giden gazetecilerin ilk kez televizyon faaliyetlerini yerinde deneyimleme imkânına kavuştuğu ve bu deneyimlerini doğrudan okurlarına aktardığı bir yıl olması açısından da önem taşımaktadır. Böylece o güne kadar hep yabancı gazetelerdeki haberlerden takip edilen televizyon ilk kez doğrudan Türkiye'den gazetecilerin deneyimleriyle tanımlanmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra, 1930'ların ikinci yarısı gazetelerde televizyon konusunda çıkan karikatürler ile farklı ülkelerdeki televizyon stüdyolarından aktarılan görüntülerin yoğunlaştığı ve bu sayede televizyon tekniği ve yayıncılığının daha iyi anlaşılmasına başlandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede, *Kurun* gazetesinde Londra'daki televizyon yayını denemelerini değerlendiren B. K. Çağlar'ın yazdıkları televizyonun radyo ve sinema gibi araçlardan ayrı bir kimliğe kavuşmaya başladığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu yazı televizyon tekniğinden Türkiye'nin de faydalanması gerektiğine dair bir düşüncüyü ilk kez dillendirmesi açısından da dikkate değerdir:

Bu, Almanyada olduğu gibi, filmde yardım alan bir televizyon sistemi değil; konuşan ve söyleyen adamın sesi ile beraber, aynı anda resimde her zaman için bir ateşi zemin yapan hususî bir gaz ışığı ile yapılan aydınlanma sayesinde şeklinin de mevceller halinde radyo ve televizyon istasyonuna nakledilmesi sistemidir; daha ameli ve reklâmlarla propagandalar için daha elverişlidir. (...) İnsan, her yeniliği ne çok Türkiye'ye yakıştırıyor; ooh ey yenilikler, harikulâdelikler memleketi Ankara... (Çağlar, 1935, s. 7).

Kurun gazetesinde 22 Mayıs 1935'te yayımlanan Asım Us'un yazısı ise Almanya'da televizyon denemelerini Türkiye'den bir gazetecinin ilk kez yerinde takip ettiğini gösteren örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu önemli bir gelişmedir. Gazeteler o güne kadar televizyonu hep yabancı gazetelerden aktardıkları haberlerle topluma ulaştırmışlardır. Us'un yazısı ise kendi gözlemlerine ve tecrübelerine yer vermektedir. Televizyonun doğrudan deneyimlenmesi ve bu deneyimin aktarılması o yıllarda Türkiye'de bu yeni tekniğe duyulan ilgiyi yansıtır niteliktedir:

Bu kere gazeteci arkadaşlarla birlikte Almanyada yaptığımız tetkik seyahati sırasında bize gösterilen yeniliklerden biri televizyon tecrübelerinin neticesidir. (...) (Televizyon) tecrübelerinin ne demek olduğu malûmdur. Bugün (radyo) ile herkes İstanbulda ve bütün vilâyetlerde Avrupa merkezlerinden herhangi birisinde bir konseri dinliyebiliyor. (Televizyon) ise konseri dinlemekle beraber o konseri veren artistleri gösterebilmek demektir.

Bizi Berlinde bu türlü (televizyon) tecrübeleri yapılmakta olan bir müesseseye götürdüler. Bu müessese (Televizyon) şirketinin bir şubesi idi. Sabahleyin saat henüz 11 sularında idi. Üç aydan beri bu müesseseye yedi kilometre uzaklığı olan bir yerde hergün sabahları oyunlar tertip ediliyor. Bu oyunlar tertip edilirken bütün hareketler ve sesler (Televizyon)un verici âletleri ile bizim gittiğimiz yerdeki alıcı âletlere naklolunuyormuş. Orada gördük ki yapılmakta olan bu ilk tecrübeler yüzde yüz denecek derecede muvaffak olmuştur.

(...)

Şimdiki halde Berlinde (Televizyon) âletleri halka satılmağa başlamıştır. Bunların kıymeti bin mark, yani Türk parası ile beş yüz lira kadar tutmaktadır. Fakat tabii olarak bu âletleri henüz sayıları pek mahdut kimseler kullanmaktadır (Us, 1935, s. 7).

Bu yıllarda televizyon faaliyetlerine dair fotoğrafların gazetelerde kendisine yer bulmaya başlaması da bu aracın giderek daha iyi bir biçimde anlamlandırılmasına aracılık etmiştir. Televizyon yayınlarının hazırlanışına dair ilk görüntüler Fransa'da gerçekleştirilen denemeler bağlamında yayımlanmıştır. Resim 4'te *Akşam* gazetesinde yer alan haberde stüdyoda gerçekleştirilen çekimlere dair bir fotoğraf yer almaktadır. Bu konuda fikir verici başka görseller ise 9 Haziran 1938 tarihli *Ulus* gazetesinde yayımlanmış İngiltere stüdyolarına ait fotoğraflardır. Resim 5'te yer alan bu fotoğraflar televizyon denemelerine dair daha ayrıntılı bilgiler aktarmaktadır.

Resim 4. Fransa'daki TV denemeleri (Fransada Televizyon..., 10 Şubat 1936, s. 8).

Resim 5. İngiltere'deki TV denemeleri (İngiltere'deki Televizyon, 9 Haziran 1938, s. 9).

Televizyon tekniği ve yayıncılığı alanında yaşanan tüm bu gelişmeler bu yıllarda Türkiye'de televizyona dair ciddi bir algı ve beklentinin oluşmasına yol açmıştır. Bunu 1935'te Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan radyo kanun projesinde televizyona da yer verilmesinde açık bir biçimde görmek mümkündür. Bu, 3222 sayılı Telsiz Kanunu'dur. Kanun taslağına dair ilk haber 17 Ekim 1935'te *Ulus* gazetesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu haberde, radyo kanun projesi ile yapılacak yeni düzenlemelere değinilirken, bunlar arasında televizyona dair ifadelerin olması dikkat çekicidir: "Elektrik dalgalarıyla olan her nevi resim, işaret, ses intişarını yaymağa ve almağa yarayan bila istisna her nevi telsiz tesisatı hükümetin inhisarı altına alınmaktadır. Umuma mahsus telsiz neşriyatı (Radyodifusion) ve televizyon tesisatının imtiyaz veya ruhsat şeklinde yapılması ve işletilmesi ulusal kurumlar veya yurddaşlara verilebilecektir" (s.5). Televizyon konusunda dünyada yaşanan gelişmelerin Türkiye'den yakından takip edilmesi tasarımı aşamasındaki kanunda bu cihaza yer verilmesini beraberinde getirmiştir denebilir. 2 Haziran 1937 tarihli meclis oturumuna gelen Telsiz Kanunu Layihasında televizyonun kuruluşuna dair bir düzenleme olması *Ulus* gazetesinde yayınlanan bu haberi teyit etmektedir. Tasarımın teklif edilen

2. maddesinde televizyona da değinilmektedir: “MADDE 2 — Umuma mahsus telsiz neşriyatı (Radyodiffüzyon) ve televizyon tesisatının imtiyaz veya ruhsat şeklinde yapılması ve işletilmesi milli müesseselere veyahud vatandaşlara verilebilir” (TBMM Zabıt Ceridesi, 2.6.1937, c.19, B.70, s. 192). Ancak, 9 Haziran 1937’de kabul edilen ve 23 Haziran 1937’de *Resmi Gazete*’de yayınlanan kanunun 1. maddesinden “televizyon” ibaresinin çıkarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, kanun çalışmalarında televizyona değinilmesinin daha temelde bu cihazın ülkeye geleceğine dair bir öngörü çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. Çünkü, daha önce belirtildiği üzere, bu dönemde benimsenen ekonomik kalkınma hedefleri temelinde (Lewis, 2007, s. 284) kitle iletişim araçlarına yatırımlar öncelikli değildir. Bu dönemde televizyonun ülkeye getirilmesine dair herhangi bir resmi tartışmanın ve girişimin bulunmaması da bu tespiti destekler niteliktedir.

Bu dönemde halk arasında televizyona yönelik ilgi azlığı ve televizyonun dikkat çekecek bir teknik gelişmişlik düzeyine erişememiş olması istasyonlar kurup yayınlar yapmakta olan ülkelerde onun geleceğine dair endişeleri ortaya çıkarmaya başlamıştır (Uricchio, 1992). Bu ülkelerde yayınlar yapılmaya başlanmış olsa da beklenen kamusal ilginin olmaması ve televizyonun yaygınlaştırılmaması şirketlerin zarar etmeye başladıklarına dair haberlerde yansımaları bulmaktadır. Alman televizyon şirketinin 1935 yılında 140 bin Mark’lık bir zarar açıklaması televizyonun geleceğine dair endişeleri beraberinde getirmiştir (Televizyonlar Kâr Getirmiyor, 6 Haziran 1936, s.15). Televizyonun teknik yetersizliği ve yaygınlaşmamış olması sinema sektörüyle rekabetinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde televizyon yayınlarını başlatmış İngiltere, Almanya gibi ülkelerde sinema yıldızlarına yalnızca televizyon için çekilecek ve yine yalnızca televizyonda yayınlanacak filmlerde oynamaları için yapılan tekliflerin bu yıldızlar tarafından geri çevrilmesi televizyonun teknik yetersizliği, yaygınlaşmamış olması ve televizyon endüstrisinin ekonomik açıdan gelişmemiş yapısıyla yakından bağlantılıdır. 12 Eylül 1936 tarihli *Kurun* gazetesinin ilavesinde çıkan “Mavi Melek Televizyonda Görünmek İstemiyor!” başlıklı haberde dönemin önemli sinema yıldızlarından Marlene Dietrich’in kendisine yapılan televizyon filmlerinde oynama tekliflerini reddettiği aktarılırken tam da bu nedenlerden bahsedilmektedir. Bu gelişmeler bir yandan da daha bu erken dönemde televizyon endüstrisinin kendisine has programlar ve içerikler üretme çabası içine girmeye başladığını göstermesi açısından dikkate değerdir (s. 15).

Kurun aracılığıyla ulaştığımız bu gelişmeler televizyonun bir geleceği olmadığı ve olsa bile bunun insanların yaşam biçimleri üzerinde olumsuz etkilere yol açacağı yönündeki düşünceleri de şekillendirmeye başlamıştır (9 Ağustos 1937, s. 9). Televizyona dair bu kuşkulara rağmen 1930’ların sonları televizyon tekniğinin ve yayın mantığının anlaşılmasına başlandığı, mevcut iletişim sistemlerinden farklılıklarının belirginleştiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyon yayın denemeleri temelinde giderek daha fazla tecrübe edinilmesi, teknik imkânların her geçen gün biraz daha ilerlemesi ve yayın akışının ve programların niteliklerinin şekillenmeye başlaması bu tekniğin diğer iletişim sistemleri karşısında kendi kimliğini bulmasında önemli aşamalar kaydetmesini sağlamıştır. 1938 yılında *Ulus* gazetesinde yer alan haberde televizyonun sinemadan farklı olduğunun açık bir biçimde dile getirilmesi bunun bir göstergesi niteliğindedir.

Bu yazıda televizyon yayıncılığına temel niteliğini veren “canlılık” özelliğine vurgu yapılması ise kat edilen aşamayı göstermektedir:

Esasen telesinema, televizyon âletinin muhtelif tatbik şekillerinden biri olacaktır. Halkın beklediği, evinde sinemayı değil, bizzat hayatı seyretmektir. Çinde Japon tayyarelerinin bombardımanını, İspanya hâdiselerini, Vaydmanın sorguya çekilmesini evindeki rahat koltuğundan seyretmektir (Televizyon Hakikat Oluyor..., 25 Ocak 1938, s. 8).

Televizyon yayıncılığının “canlılık” niteliğinin onun şekillenmesi ve anlamlandırılmasında ilk yıllarından itibaren temel bir rol oynaması (Sterne, 1999, s.504) bu vurgularda karşılık bulmaktadır. Aynı yazıda televizyonu izlemek için başında bulunma gerekliliğinin bir kusur olarak değerlendirilmesi ise kamusal hayata katılımı aksatmasıyla yakından bağlantılı olarak dile getirilmektedir. Bu, Sterne’den hareketle söylendiğinde, televizyonun sosyal ilişkileri şeyleştirme sürecine sokmasının ilk adımlarıdır (1999, s.505) ve daha bu yıllarda böyle bir dönüşümden endişe duyulmaktadır.

1930’lu Yılların Sonlarında Televizyon Tekniğini Doğrudan Tanıyan İsimlerin Anlatıları

1930’ların sonlarında televizyonun daha iyi anlaşılabilir bir teknik olarak ön plana çıkması bu konunun artık söylemler üzerinden değil, yayınlarını sürdüren istasyonların faaliyetleri üzerinden takip edilebilmesiyle bağlantılıdır. İstasyonların artan bu faaliyetleri aynı dönemde televizyonun daha iyi anlamlandırılmasında ve artık ona toplumsal hayatta temel roller biçilmeye başlanmasında da önemli bir adım olmuştur. Televizyonun kitlelerin eğitiminde temel bir rol üstleneceğine dair düşüncelerin dillendirilmeye başlanması bunun en iyi örneklerinden biridir. Ayrıca, televizyona has içeriklerin şekillendirilmesi ve artık sıranın iyi televizyon programları üretme becerisine geldiğinin dillendirilmeye başlanması bu aracın kendi konumunu netleştirmeye başladığını göstermektedir (Londra Halkı Arasında Bu Yıl..., 25 Temmuz 1938, s. 5).

1930’ların sonları Türkiye’den önemli isimlerin televizyon faaliyetlerini doğrudan deneyimleme imkânına kavuştukları ve bu deneyimlerini gazete yazılarıyla aktardıkları bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahmet Emin Yalman, Amerika ziyaretinde bir zamanlar Türkiye’de muhabirlik yapmış olan Dr. Ellis’le ABD buluşmasını ve orada geçirdikleri bir günü aktardığı yazısında televizyon yayınlarını doğrudan deneyimleme imkânına kavuştuğundan bahsetmektedir. “Radiyo Korpereyşeni” ziyaret ettiklerini ve buradaki laboratuvarlarda yapılan çalışmalara tanıklık ettiğini belirttiği yazısında şunları yazmaktadır:

Diğer bir laboratuvar da Nevyork sergisinde satılığa çıkacak televizyon cihazlarını gördük. İlk cihazlar iki yüz dolara satabilecek. Yalnız bu icad henüz ilk safhada... Bir merkezden radyo yolile neşredilen filmleri, sinema şeridi gibi sesli olarak gayet berrak ve güzel göstermekle beraber şimdilik seksen kilometreden fazla bir daire içinde neşriyat yapılamıyor. Yeni imkânlar bulmak için çalışmak lâzım.... Yani televizyon neşriyatından şimdilik yalnız bir şehrin içinde ve muhitinde istifade edilecek. Fakat ne yaman şey.... Birkaç saat evvel bir at yarışında alınan resimleri bize gösterdiler. Bütün yarışın

heyecanını hareketlerini, halkın gürültüsünü tıpkı iyi bir sinemada veya hâdise yerinde imişsiniz gibi duyuyorsunuz (Yalman, 1939, s. 5)

Yine dönemin bir başka önde gelen yazarlarından Burhan Belge ise televizyon konusundaki deneyimlerini BBC ziyareti bağlamında aktarmaktadır. Belge'nin BBC televizyonunun çekimlerine katılarak bir konuşma yaptığını belirtmesi ise ele alınan dönemde ilk kez Türkiye'den bir ismin doğrudan televizyon yayınlarına katıldığını ve ekrana çıktığını göstermesi açısından önem taşımaktadır:

B.B.C.'nin bir televizyon şubesi var. Gezdim ve hattâ, o günkü gazetesinde konuştum. Televizyon neşriyatı 20-50 kilometre dahilinde rahatça yapılabildiğinden, kalabalık Londra şehri, bundan mükemmel istifade ediyor. Hattâ, bazı zenginlerin evlerinde, hususî ahizeler var.

Studio, tıpkı bir film stüdyosuna benziyor. Müthiş bir ışık altında, önünüzdeki objektife bakarak yan tarafta bir yerde duran muhatabınızla, kendisini görmeksizin konuşuyorsunuz. Sizi seyredenler, konuşan kocaman bir fotoğrafınızı görüyorlar.

Ben, başkalarını konuşurken gördüm; fakat kendimi göremedim (Belge, 1939, s. 2).

Bu isimlerin televizyonun teknik gelişimine ve yayın faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiğine doğrudan tanık olmalarına karşın Türkiye'de bir televizyon istasyonu olması gerektiğine dair bir düşünceyi dile getirmemiş olmaları dikkate değerdir. Bu tutumun bir yanıyla televizyonun onu icat eden ülkelerde de henüz tam anlamıyla geliştirilememiş ve yaygınlaştırılmamış olmasıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Televizyonun bu sınırlı niteliği Belge'nin değerlendirmelerinde de görülebilmektedir. Dolayısıyla, televizyon henüz dünyaya yaygınlaşması açısından değerlendirilmemektedir. Ayrıca bu, tüm dünyada televizyondan ziyade radyonun ön plana çıktığı bir dönemdir. Belge'nin bu değerlendirmeleri yaptığı Haziran 1939'dan kısa bir süre sonra patlak verecek olan İkinci Dünya Savaşı ise televizyonun gelişimini tamamen durdururken, radyoyu hâkim iletişim teknolojisine dönüştürecektir (Jeanneney, 2009, ss.167-190). Bu dönemde radyoya verilen önemi Türkiye'de de bu alanda yapılan düzenlemelerde ve atılan yeni adımlarda görmek mümkündür. Özellikle dönemin devletçi politikalarıyla da uyumlu bir biçimde radyonun doğrudan devlet işletmesine alınması teknik gelişimi ve yaygınlaşması açısından da önemli gelişmeler kaydetmesini beraberinde getirmiştir (Kocabaşoğlu, 2010, s. 173; s. 229). Diğer yandan ise bu tutum 1930'ların sonlarında Türkiye'de henüz bu yeni tekniğin ithal edilmesine dair bir düşüncenin oluşmasına zemin hazırlayacak toplumsal koşulların şekillenmemiş olmasıyla bağlantılıdır. Bu ortam kentleşmenin ve endüstriyel gelişmenin hız kazandığı, iletişime verilen önemin arttığı, tüketim mallarına olan ilginin belirginleştiği ve televizyonun gelişimini tamamlayarak tüm dünyaya hızla yayılmaya başladığı 1950 sonrası süreçte oluşacaktır.

Sonuç

İletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı ve toplumsal hayattaki konumlanışları teknik icatlarının ve gelişimlerinin ötesine uzanmaktadır. Bu teknolojiler toplumsal hayatın şekillenmesi ve mevcut toplumsal ilişki biçimleriyle yakından bağlantılı bir biçimde ortaya çıkmakta

ve anlamlandırılmaktadırlar. Televizyonun icadı ve gelişim sürecinde yaşananların izi sürüldüğünde bu durum açık bir biçimde görülmektedir. İletişim teknolojilerini şekillendiren ve onları anlamlandıran hâkim toplumsal niteliklerin varlığı, henüz televizyon teknik olarak ortada yokken ona dair hayallerin ve söylemlerin ortaya çıkışında ve hızla dünyaya yayılmasında karşılık bulmaktadır. Modern toplumsal hayatta yeni teknolojilere yönelik ilginin yoğunluğu, daha önce icat edilmiş olan iletişim teknolojilerinin –özellikle radyonun – tüm dünyaya hızla yaygınlaşma eğilimi göstermesi gibi nedenler televizyonun uluslararası bir ilginin konusu olmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum yüzünü Batı'ya dönmüş olan Türkiye'de de daha 1930'lu yıllarda televizyonun, bu alanda dünyada yaşanan teknik gelişmelerle bağlantılı olarak, kamusal söylemin bir parçası olmasında görülebilmektedir.

Bu anlamda, televizyonu tanıma ve anlamlandırma çabaları henüz bu teknik ithal edilmeden çok önce Batı'daki haberler ve tartışmalar temelinde ortaya çıkmıştır. 1920'lerin sonlarından itibaren televizyon tekniğinin ne olduğuna ve ne işe yarayacağına dair belirsizlik ile televizyonu mevcut iletişim araçlarıyla ve şekillenmekte olan modern toplumsal hayatla bağlantılı bir biçimde anlamlandırma çabaları bu gelişmeleri yakından takip eden Türkiye'de de karşılık bulmuştur. Türkiye'de televizyona dair gelişmelerin başta Almanya ve İngiltere olmak üzere ABD, Fransa gibi bu konuda öncü olan ülkelerdeki gazete haberleri üzerinden takip edilmesi bu ülkelerdekiyle benzer bir anlamlandırma çerçevesinin ortaya çıkmasına aracılık etmiştir.

Bu yıllarda televizyonun gelişimine gösterilen ilgi temel olarak teknik bir gelişmeye duyulan merakla ve bu çerçevede onu tanıma ve anlamlandırma çabaları ile sınırlı kalmıştır. Bunda 1930'lu yıllarda televizyonun henüz onu icat eden ülkelerde bile çok sınırlı bir alanda kalmasının ve teknik olarak yeterince gelişip yaygınlaşmamış olmasının payı büyüktür. Ayrıca, Türkiye'de henüz radyonun gelişimini tamamlayıp yaygınlaşmadığı düşünüldüğünde bu yeni tekniğe mesafeli durulmasının da daha anlaşılır olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, bu yıllarda önceliğin radyoya verildiği görülmektedir. Televizyon ise gelişimi takip edilen ve anlamlandırılmaya çalışılan yeni bir iletişim teknolojisi ve biçimi olarak kamusal söylemde kendisine yer bulmaktadır.

1930'lu yıllarda Türkiye'deki televizyon tartışmalarının iletişim biçimlerindeki ve bununla bağlantılı olarak gündelik hayattaki deneyim değişimlerine dair beklentiler temelinde gerçekleştirildiği de görülmektedir. Televizyon konusunda Türkiye'deki kamusal söylem takip edildiğinde telgraf, telefon, telsiz ve radyo gibi iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği yeni iletişim formlarıyla tanışmış olan Türkiye açısından bu kavramların ve değişim beklentilerinin yabancı olmadığı görülmektedir. Haber ve köşe yazılarında televizyon ve modern hayat arasında kurulan bağlantılar ile televizyonun insanların gündelik hayatı deneyimleme biçimlerinde yaratacağı değişimlere dair söylemlerin ön plana çıkması bu bağlamda daha iyi anlaşılır olmaktadır.

Kaynakça

Asaf, B. (1932, 25 Mayıs). *Radyo. Hakimiyeti Milliye*, s. 2.

Belge, B. (1939, 28 Haziran). *Avrupa'da 4 hafta: BBC. Ulus* s. 2.

Bir fen harikası, televizyon sayesinde derby koşusu her taraftan seyredildi. (1931, 7 Haziran). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 5.

- Bir televizyon tecrübesi. (1935, 1 Mayıs). *Kurun*, s. 1.
- Birggs, A. ve Burke, P. (2011). *Medyanın toplumsal tarihi Gutenberg'ten internet'e*. (Ü. H. Yolsal ve E. Uzun, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Bugünün en büyük hatipleri. (1929, 28 Kasım) *Hakimiyeti Milliye*, s. 6
- Büyük bir radyo sergisi ve televizyon. (1934, 16 Eylül). s. 3.
- Cankaya, Ö. (2015). *Bir kitle iletişim kurumunun tarihi: TRT 1927-2000*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Crisell, A. (2002). *An Introductory history of British broadcasting*. London and New York: Routledge.
- Çağlar, B. K. *Londra'da televizyon*. (1935, 2 Mayıs). *Kurun*, s. 7.
- Douglas, S. J. (2010). Radyonun ilk yılları. İçinde D. Crowley ve P. Heyer (Der.), B. Ersöz (çev.), *İletişim Tarihi* (ss. 312-321), Ankara: Phoenix.
- Elsner, M., Müller, T. ve Spangenberg, P. M. (1990) The early history of German television: The slow development of a fast medium. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 10 (2), 193-219.
- Fransada televizyon. Eyfel Kulesi üzerinde gönderici postası kuruldu. (1936, 10 Şubat). *Akşam*, s. 8.
- Gözlerimizin de zevkini tatmin eden radyo: Televizyon. (1934, 5 Ağustos). *Vakit*, s. 7.
- Hempel, M. (1990). German television pioneers and the conflict between public programming and wonder weapons. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 10 (2), 123-162.
- Hickethier, K. (2008). Early TV: Imagining and realising television. In J. Bignell ve A. Fickers (Der.), *A European Television History* (ss.55-79). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Hilmes, M. (2011). *Only connect: A cultural history of broadcasting in the United States*. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- İlaslan, S. (2014a). *Türkiye'de televizyon yayıncılığının kuruluşu: TRT ve kamu hizmeti etrafındaki mücadeleler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlaslan, S. (2014b). Türkiye'de televizyon yayıncılığının kuruluşu üzerine temel tartışmalar: Kalkınma, eğitim ve milli güvenlik. *SBF Dergisi*, 69(3), 481-510.
- İlaslan, S. (2019). *Türkiye'de televizyonun kuruluşu*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- İngiltere'deki televizyon istasyonu nasıl çalışır? (1938, 9 Haziran). *Ulus*, s.9.
- Jacka, L.(2004). Doing the history of television in Australia: problems and challenges. *Continuum*, 18(1), 27-41.
- Jeanneney, J. N. (2009). *Başlangıcından günümüze medya tarihi*. (E. Atuk, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kocabaşoğlu, U. (2010), *Şirket telsizinden devlet radyosuna: TRT öncesi dönemde radyonun tarihsel gelişimi ve Türk siyasal hayatı içindeki yeri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lewis, B. (2007). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. (M. Kırathlı, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Londra halkı arasında bu yıl televizyon modası hüküm sürüyor. (1938, 25 Temmuz). *Akşam*, s. 5.
- Mavi melek televizyonda görünmek istemiyor! (1936, 12 Eylül). *Kurun'un İlavesi*, s.15.
- Niyorktaki adam Vaşingtondaki insanı nasıl görebiliyor? (1930, 24 Temmuz). *Vakit*, s. 7.
- Radyo kanunu projesi. (1935, 17 Ekim). *Ulus*, s. 5.
- Sterne, J. (1999). Television under construction: American television and the problem of distribution, 1926-1962. *Media, Culture and Society*, 21(4), 503-530.
- Stevenson, N. (2008). *Medya kültürleri: Sosyal teori ve kitle iletişimi*. (G. Orhon ve B. E. Aksoy, Çev.). Ankara: Ütopya.
- Ta uzakları gören televizyon. (1930, 28 Mart). *Vakit*, s. 6.
- Teknik ilerlemeler. (1935, 14 Ocak). *Ulus*, s. 5.

- Telesinema. (1934, 19 Mart). *Hakimiyeti Milliye*, s. 6.
- Televizyon! (1929, 21 Ağustos). *Vakit*, s. 3.
- Televizyon. (1934, 22 Eylül). *Vakit*, s. 2.
- Televizyon. (1935, 1 Şubat). *Akşam*, s. 2.
- Televizyon artık bir hayal değil, bir hakikat olmuştur. (1934, 3 Mayıs). *Hakimiyeti Milliye*, s. 6.
- Televizyon evlerde kullanılmaya başlınca. (1935, 5 Mayıs). *Kurun*, s. 1.
- Televizyon hakikat oluyor: Bütün hadiseleri artık evimizde bir perde üzerinde görebileceğiz! (1938, 25 Ocak). *Ulus*, s. 8.
- Televizyonlar kâr getirmiyor (1936, 6 Haziran). *Kurun*'un İlavesi, no. 3, s. 15.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve modernite*. (S. Öztürk, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Uricchio, W. (1992). Television as history: Representations of German television broadcasting, 1935-1944. In B. Murray and C. Wickham (Ed.), *Framing the Past: The Historiography of German Cinema and Television* (ss. 167-196). Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Uricchio, W. (2003). Historicizing media in transition. In D. Thorburn, H. Jenkins (Ed.). *Rethinking Media Change: The Aesthetics of Transition* (ss. 23-38). Cambridge and London: The MIT Press.
- Us, A. (1935, 22 Mayıs). *Almanya'da yapılan televizyon tecrübeleri*. *Kurun*, s. 7.
- Üç yıl sonra her evin sesli sineması olacak. (1933, 25 Nisan). *Hakimiyeti Milliye*, s.2.
- Va-Nu. (1931, 20 Ekim). *Kitap son devrini mi yaşıyor?* *Akşam*, s. 3.
- Williams, R. (2003). *Televizyon, teknoloji ve kültürel biçim*. (A. U. Türkbağ, Çev.), Ankara: Dost.
- Winston, B. (2003). The development of television. In. M. Hilmes (Ed.), *The Television History Book* (ss. 4-12). London: British Film Institute.
- Yalman, A. E. (1939, 8 Mart). *Dr. Ellis'le 24 saat*. *Akşam*, s. 5.
- Yeni bir ilim doğuyor. (1937, 9 Ağustos). *Kurun*, s. 9.
- Zürcher, E. J. (2007). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. (Y. S. Gönen, Çev.) İstanbul: İletişim.